

NAMANGAN MISGARLIK SAN'ATI — AVLODLARDAN AVLODLARGA O'TGAN BEBAHO MEROS

Po'latova Roziya Hakimdjonovna

"Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi"

san'at bo'limi ilmiy xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek xalqining qadimiy hunarmandchilik turlaridan biri bo'lgan misgarlik san'atining shakllanishi va rivojlanishi, uning xalqimizning kundalik turmushidagi o'рни, misgarlik buyumlarini tayyorlash jarayoni hamda ularga tushiriladigan naqsh va bezaklarning badiiy xususiyatlari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, misgarlikning milliy madaniy merosni asrash, yosh avlodga hunarmandchilik an'alarini yetkazish va xalq amaliy san'atini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: misgarlik, hunarmandchilik, mis, xalq amaliy san'ati, milliy meros, naqsh, kandakorlik, usta, hunar, madaniyat.

Kirish

Xalqning tarixi va ma'naviy dunyosini uning yaratgan san'at asarlarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Ajdodlarimiz asrlar davomida tabiatdagi oddiy xomashyolardan foydalanib, kundalik hayot uchun zarur bo'lgan buyumlarni yaratish bilan birga, ularga go'zallik va nafosat baxsh etganlar. Ana shunday qadimiy va betakror hunarlardan biri — misgarlik san'atidir.

Asosiy qism

Misgarlik — xalqimizning qadimiy hunarmandchilik an'alaridan biri bo'lib, Namangan vohasining tarixiy va madaniy hayotida ham alohida o'rin egallagan. Namangan qadimdan hunarmandchilik rivojlangan shaharlardan biri sifatida tanilgan. Bu yerda to'qimachilik, kulolchilik, temirchilik, zargarlik bilan bir qatorda misgarlik ham rivoj topgan. Namangan shahrining hunarmandchilik muhiti misgar ustalarning o'ziga xos tajribasi,

mehnatsevarligi va badiiy didi bilan boyib borgan. Tarixiy ma'lumotlarga ko'ra, XIX asrning ikkinchi yarmida Namangan shahrida misgarlik mustaqil hunarmandchilik tarmog'i sifatida faoliyat ko'rsatgan. 1885-yilda shaharda 22 ta misgarlik korxonasi mavjud bo'lib, ularda 52 nafar usta va ishchi mehnat qilgani qayd etilgan. Bu raqamlar o'sha davr Namanganida misgarlikning iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi muhim o'rnini ko'rsatadi. Namangan misgarligi, avvalo, kundalik ehtiyojdan kelib chiqqan holda shakllangan. Odamlarning turmushida suv saqlash, ovqat tayyorlash, mehmon kutish va turli marosimlarda foydalanish uchun mustahkam hamda qulay idishlarga ehtiyoj bo'lgan. Mis ana shunday buyumlar tayyorlash uchun eng ko'p ishlatilgan materiallardan biri bo'lgan. Namanganlik ustalar misga ishlov berib, ko'za, oftoba, qumg'on, lagan, tog'ora, chilopchin, patnis, choydish, kosa va boshqa ko'plab buyumlarni yaratganlar. Oddiy kundalik ehtiyoj uchun tayyorlangan bu buyumlar vaqt o'tishi bilan o'zining shakli, nafisligi va naqshlari bilan xalq amaliy san'atining qimmatli namunalariga aylangan. Namangan misgarligining o'ziga xosligi, avvalo, buyumlarning amaliy vazifasi bilan badiiy bezagining uyg'unligida namoyon bo'ladi. Usta uchun misdan buyum yasashning o'zi kifoya qilmagan. U buyumga chiroy, nafislik va o'ziga xoslik berishga intilgan. Shu sababli mis idishlar yuzasiga turli naqshlar tushirilgan. O'simliksimon, geometrik va an'anaviy bezaklar yordamida buyumlarning tashqi ko'rinishi yanada boyitilgan. Naqshlarda gul, barg, novda, doira va boshqa shakllarning uyg'unlashuvi kuzatiladi. Bu bezaklar orqali Namangan ustalarining nozik didi va badiiy tafakkurini ko'rish mumkin. Namangan misgarligini faqat hunar sifatida baholash yetarli emas. Chunki bu san'atda xalqning turmush tarzi, estetik qarashlari va dunyoqarashi ham mujassam. Misgar qo'lidagi oddiy metall buyum asta-sekin o'ziga xos san'at asariga aylanadi. Usta misni qizdiradi, bolg'alaydi, tekislaydi, shakl beradi va sayqallaydi. So'ngra maxsus asboblarda yordamida buyum yuzasiga naqsh tushiradi. Har bir zarba, har bir chiziq ustadan aniqlik va sabr talab qiladi. Shuning uchun mohir misgar nafaqat metallga ishlov beruvchi hunarmand, balki o'ziga xos rassom hamdir. Namangan misgarligining shakllanishida ustoz-shogird an'anasi katta ahamiyatga ega bo'lgan. Hunarning sir-asrirlari kitob yoki yozma qo'llanmalardan ko'ra ko'proq amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatilgan. Yosh shogird tajribali ustaning yonida ishlab, misni qanday qizdirish, qanday bolg'alash, buyumga qanday shakl

berish va unga naqsh tushirishni bosqichma-bosqich o'rgangan. Ustoz esa shogirdiga faqat kasb sirlarini emas, balki halollik, mehnatsevarlik, sabr-toqat va hunarga sadoqat kabi fazilatlarni ham singdirgan. Shu tariqa Namangan misgarligining tajribasi avloddan avlodga o'tib kelgan. Namangan vohasining hunarmandchilik muhiti misgarlikning rivojlanishiga ham qulay sharoit yaratgan. Tarixiy manbalarda Farg'ona vodiysining yirik shaharlari, jumladan Namangan, Andijon va Marg'ilonda turli hunarmandchilik tarmoqlari rivojlangani qayd etiladi. Temuriylar davridan boshlab Farg'ona vodiysi shaharlarida misgarlik mahsulotlari ham ishlab chiqarilgani va savdo aloqalarida ishtirok etgani haqida ma'lumotlar mavjud. Bu holat Namangan misgarligini umumiy Farg'ona hunarmandchilik an'alarining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rish imkonini beradi.

Namangan misgarligi haqida so'z yuritganda muzeylarning ahamiyatini alohida ta'kidlash lozim. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyida saqlanayotgan mis buyumlari vohaning hunarmandchilik tarixini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Muzey eksponatlari orasidagi mis ko'zalar, oftobalar, qumg'onlar, tog'oralar, tovalar va boshqa ro'zg'or buyumlari ajdodlarimizning kundalik hayotini ko'z oldimizga keltiradi. Har bir buyumning shakli, ishlanish usuli va bezagi o'zida muayyan davrning madaniy xususiyatlarini aks ettiradi. Muzeydagi qadimiy mis buyumlarga qaragan kishi, aslida, faqat biror idishni emas, balki o'tgan davr hayotining bir parchasini ko'radi. Mis ko'zaning shaklida xonadon madaniyati, oftobadagi nafislikda ustaning didi, qumg'onning ishlanishida esa hunarmandning tajribasi namoyon bo'ladi. Shu ma'noda mis buyumlar tarixiy hujjat kabi qimmatlidir. Ular orqali ajdodlarimiz qanday yashagani, qanday buyumlardan foydalangani va go'zallikka qanday munosabatda bo'lgani haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Namangan misgarligining yana bir muhim jihati — uning xalqning mehmondo'stlik an'analari bilan bog'liqligidir. O'zbek xonadonida mehmon kutish doimo alohida qadrlangan. Chiroyli bezatilgan lagan, patnis, oftoba va boshqa mis buyumlar dasturxon atrofida madaniyatning bir qismi bo'lgan. Demak, misgarlik buyumlari oddiy ro'zg'or anjomlari bo'libgina qolmay, xalqimizning mehmondo'stligi va kundalik madaniyatini ifodalovchi vosita ham bo'lgan. Namangan misgarligida hunar bilan san'atning uyg'unlashuvi ayniqsa e'tiborga loyiq. Usta buyum yaratish jarayonida uning mustahkamligi, qulayligi va go'zalligini bir vaqtning o'zida

o‘ylagan. Shu jihatdan misgarlik xalq amaliy san’atining eng yorqin namunalaridan biridir. Mis yuzasidagi naqshlar bir qarashda oddiy ko‘rinsa-da, ularni yaratish ortida katta mehnat, tajriba va ijodiy izlanish yotadi. Bugungi kunda Namangan misgarligi tarixiy-madaniy meros sifatida alohida qadrlanmoqda. Zamonaviy hunarmandlar qadimiy an’analarni saqlagan holda yangi buyumlar yaratishga intilmoqda. Namangan viloyatida hunarmandchilikni turizm bilan bog‘lash imkoniyatlari ham mavjud. Rasmiy manbalarda Namangan qadimdan hunarmandlar shahri sifatida ta’riflanib, shaharda turli ustaxonalar faoliyat yuritishi qayd etiladi. Bugungi globallashuv sharoitida Namangan misgarligini o‘rganish va targ‘ib qilish yanada muhimdir. Chunki milliy hunarmandchilik — xalqning tarixiy xotirasi va ma’naviy o‘zligini ifodalovchi qadriyatdir. Agar qadimiy hunarlarning sir-asrorlari yosh avlodga o‘rgatilsa, bu an’ana kelajakda ham davom etadi. Shu sababli ustoz-shogird maktablarini rivojlantirish, muzeylardagi mis buyumlarni ilmiy jihatdan o‘rganish, ularni asrab-avaylash va yoshlar orasida targ‘ib qilish muhim vazifalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, Namangan misgarligi — vohaning ko‘p asrlik hunarmandchilik madaniyatini aks ettiruvchi bebaho merosdir. Uning tarixida oddiy mis buyumlaridan tortib nafis naqshlar bilan bezatilgan san’at namunalarigacha bo‘lgan katta ijodiy yo‘l mujassam. Namanganlik misgarlar o‘z mehnati bilan nafaqat kundalik ehtiyojni qondirganlar, balki xalqimizning badiiy didi va milliy madaniyatini ham boyitganlar. Bugun muzeylarda saqlanayotgan mis buyumlar ana shu buyuk mehnat va mahoratning jim guvohidir. Ularning har birida Namangan tarixining bir parchasi, ustaning qo‘l izi va ajdodlarimizning go‘zallikka bo‘lgan munosabati mujassam. Shuning uchun Namangan misgarligini asrash va rivojlantirish — o‘tmish merosini saqlash bilangina cheklanmay, milliy madaniyatimizning kelajakdagi davomiyligini ta’minlash demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev N. San’at tarixi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2001.
2. Bulatov S.S. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati. — Toshkent: Mehnat, 1991. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati. — Toshkent: Fan, 1999.

3. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. — Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti.
4. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi fond materiallari.
5. Namangan Davlat universiteti nashrlari va Namangan tarixiga oid ilmiy materiallar. O'zbekiston Milliy axborot agentligi.
6. Farg'ona hunarmandchilik maktablari tarixiga oid materiallar. O'zbekiston Respublikasi Milliy turizm portal.
7. Namangan shahri tarixi va hunarmandchiligi haqidagi materiallar.